

МЕСЕЦИТЕ В ГОДИШНИЯ ЦИКЪЛ

Автор: Валентин Йорданов

Древната божествена раса възложила отговорността за измерване и управление на времето на титана Кронос/Хронос, наричан от келтите Кернунос, а от славяните – Сварог. В трако-елинския език са съхранени термини за време, произлизащи от имената на божества: *μερα* – „ден“; *χρονος* – „време“, „година“; *χρονια* – „година“; *μηνας* – „месец“; *ωρα* – „час“. *Μαρ/Μερ* е едно от имената и названията на богинята-майка в прото-индо-европейския език, нарицателното *хронос* е дошло от името Кронос, нарицателното *минас* – от египетското име на Зевс – Амон/Амен/Амин, а нарицателното *ора* – от египетското име на Дионис/Бакх – Хор.

Върху античния сребърен котел, намерен в *Гундеструп*, *Дания*, Кронос или Кернунос (славянският Сварог) е представен да върти своето *колело на времето* (сн. 1). Терминът *колело на времето* – *Свароже коле* – се е утвърдил при древните българи/славяни като название на годишния цикъл, състоящ се от 365 дни.

Снимка 1. В центъра на изобразителното поле: Кронос/Сварог и съпругата му Рея/Лада въртят „Свароже коле“, заобиколени от митични животни. Това е една от митологичните сцени, гравирани върху сребърния котел, намерен в Гундеструп, Дания. На основание стила и техниката на торевтиката е прието, че артефактът е изработен в периода III-I век пр.Хр. в Тракия по поръчка на келтски владетел.

Защо колело? Защото планетата Земя прави една орбитална обиколка около слънцето за 365 дни. Окръжността, описвана от нашата планета за една година е именно *Свароже коле*. За същия период от време планетата Юпитер, смятана за астрологичен образ на бог Зевс/Юпитер, син на Кронос/Сатурн, описва двоен кръг, или осмица, около небесния меридиан, пресичайки го 4 пъти – на двете слънцестояния и двете равноденствия. Това небесно явление, наблюдавано от древните богове, разделяло годишния цикъл на четири равни сезона от по три месеца: пролет, лято, есен, зима.

По отношение на управлението на времето Кронос/Сварог бил наследен от неговия внук Дионис/Дажбог/Божич, който царувал над света в края на божествената епоха. Поемайки от дядо си *колелото на времето*, т.е. отговорността за контрола над времевите процеси, Дионис приел и името *Колад*, като празникът по повод на неговото рождество получил същото название *Колада/Коледа* (25 декември). А първият ден от новата година придобил названието *Сурва* – ведическото име на *Колад*, син на бог Зевс/Перун/Индра.

С божественото име *Колад* са свързани названията на обредните хлябове, играещи важна роля в ритуалите на празника: *колак* (кравай) или *кулѝч* (гр. κουλλίκι(ον) от κόλλιξ «хляб с кръгла или овална форма») и *боговица* – питата, на която било изобразявано слънцето, както и *коледарите* – групите младежи, които обикалят къщите с пожелания за здраве и берекет през новата година.

Любопитно е сведението на Херодот, че съсловието на скитските царе-жреци произхожда от митичния царски син *Колаксаис*: име, зад което най-вероятно се крие самият божи син *Колад*. Според Херодот *Колаксаис* бил внук на Зевс. /История, IV, 5, 6. – В изданието: **Херодот**. История. Кн. IV-IX. Превод от старогр. П. Димитров. С., Изд. НИ, 1990/.

След появата на *божия син* на белия свят, времевата граница между старата и новата година била поставена именно на неговата рождена дата. Известно е, че в хилядолетията преди това годината започвала през *март* – началото на пролетта (вж. **Таблица 1**), или през *юли* – средата на лятото (вж. **Таблица 2**).

Новият управител на времето *Колад* разделил годината на 12 равни лунни периода от по 29/30 дни – месеците. Остатъкът от 11 дни (за година) давал натрупване до 30 дни за всеки 2 години и 9 месеца, когато бил добавян тринадесети месец за изравняване на лунната година със слънчевата. Така се появил лунно-слънчевият календар.

Реформата за въвеждането на месеците се наложила поради увеличаването на популацията на създадената от боговете човешка раса, а оттам – усложняването на стопанската и културна дейност на земната цивилизация. Своята почит към Дионис/Колад хората изразили като му дали името Дажбог, защото в трудното им начало той ги наставлявал с много търпение като грижовен пастир: как да си построят градове и храмове, как да отглеждат зърнени култури (предоставяйки им семена), как да живеят в разумно общество (давайки им закони), и не на последно място – дарил им *календара*.

Думата *календар* означава точно „Дар от Колад“. Терминът е леко променен при ползването му в латинска говорна среда. Той е свързан точно със споменатата месечна реформа на бога. В Римската империя месецът, бидейки малък времеви цикъл, или 1/12 част от годината, е също така подразбиран като

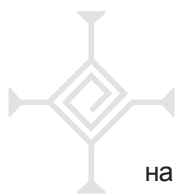

кръг/колело/коло. Затова първият ден на всеки месец бил наричан *kalendae* (*calendae*): например *Kalendae Ianuarius*, *Kalendae Februarius*, *Kalendae Martius* и пр. Този ден отграничавал всеки един месец от предишния. Така от думата *календа* е произлязъл терминът *календар*, но разбира се най-първата етимология трябва да се търси в божие то име *Колад*.

Таблица 1. Годишен цикъл с начало пролетното равноденствие

Съвременен календар	Шумер	Вавилон	Юдея	Рим	Празнувано божество
Март-Април	Бараг-заг-га-ра „престол на светилището“	Нисану	Нисан	Martius	Ану; Матер/Марта; Mars/Martis
Април-Май	Гуд-си-са „извеждане на воловете [на оран]“	Айру/Айар	Зив/Ияр	Aprilis	Енки/Еа; Венера/Venus/ Фрея; Хестия/ Vesta
Май-Юни	Сиг-у-шуб-ба-гар „поставяне на кирпичи във формата“	Сивану	Сиван	Maius	Мая Атлантида; Умай
Юни-Юли	Шу-нумун-а „месец за сеитба“	Дуuzu/Дуз	Тамуз	Iunius	Думузи; Junona (Matrona)
Юли-Август	Изи-изи-гар-ра „месец на палене на огньовете“	Абу	Ав	Quintilis V от 44 г.пр.Хр Iulius	Изис/Сотис (Йо)
Август-Септ.	Кин-Инанна обряд на богиня Инана	Улулу/Елул	Елул	Sextilis VI от 27 г. August	Инана; Ишар; Mercurius; (Хермес/Тот)
Септ.-Окт.	Дул-Куг „Свещеният хълм [могила]“	Ташриту/ Ташрит	Етанам/ Тишири	September VII	Уту-Шамаш
Окт.-Ноем.	Апин-ду-а „оставяне на плуга“	Арахсамна/ Арахсами	Вул/ Мархесван	October VIII	Мардук
Ноем.-Дек.	Ган-ган-ед „излизане на убиеца [Нергал]“	Кисливу/ Кислим	Хаслев	November IX	Непрал; Saturn
Дек.-Януари	Аб-ба-ед „излизане на отците“	Тебету/ Тебет	Тевет	December X	Bacchus/ Mitrás/ Cons
Ян.-Февруари	Зиз-а „двойното зърно [спелта]“	Шабату/ Шабат	Сабат	Ianuarius	Janus/Янкул; Jovis/Juppiter; Нинурта
Февр.-Март	Ше-гур-куд „месец на жътвата“	Аддару/ Аддар	Адар	Februarius	Februo/Pluton; Адад/Адес „пречистване“

Шумерите ползвали отделни, но сродни календари, в големите си градски центрове. Най-пълни данни има за календара на град *Нипур*, датиран към началото

на III хил. пр.Хр. От началото на II хил. пр.Хр. *Нипурският календар* бил възприет за всеобщо ползване в цяла *Месопотамия*. Именно него показваме в **Таблица 1**.

Календарът е лунен: състои се от дванадесет месеца по 30/29 дни (с редуване), които сумарно дават 354 дни. Той обаче изоставал от орбиталния период, необходим на земята да обиколи слънцето, извършван за 365 дни и 6 часа, и използван като мярка за време – една година. За изравняване с реалното астрономическо време, в края на всяка трета година бил добавян, както споменахме, тринадесети месец. Така лунният календар се превърнал в лунно-слънчев.

От *Шумерския календар* се възползвали *Асирия* и *Вавилон*; съответно от *Вавилонския календар* – *Юдея*. Календарът на *Рим* няма нищо общо с календара на *Шумер*, *Вавилон* и *Юдея*, освен пролетното начало на годишния цикъл.

В епохата на царете *Рим* имал неточен календар, затова през 44 г. пр.Хр. Гай Юлий Цезар извършил календарна реформа, със съдействието на жреци от *Египет*. Този календар бил наречен *Юлиански*. В последния месец на годината – февруари, – посветен на царя на отвъдния мир бог Februus или Плутон (Хадес/Сет), се правели ритуали за пречистване от извършените през изтеклата година грехове.

Таблица 2. Годишен цикъл с начало средата на лятото

Съвременен календар	Египет Александрия	Елада Атина	Македония	Празнувано божество
Юли-Август	Mesore 25.07.-28.08.	Хекатомбайон жертва на 100 бика	Лой	Мут/Сотис; Изиди/Йо
Август-Септ.	Thot	Метагейтнийон 29.08.-27.09.	Гореай	Тот/Хермес (Меркурий)
Септ.-Окт.	Phaophi 28.09.-27.10.	Боедромион	Хиперборетай	сев. Вятър Борея
Окт.-Ноем.	Hathyr 28.10.-26.11.	Пианепсион	Диос	Нефтис/Персефона влизане в цикъла на смъртта
Ноем.-Дек.	Choiak 27.11.-26.12.	Маймактерион	Апелайос	Геб/Кронос (Сварог/Сатурн)
Дек.-Януари	Tybi 27.12.-25.01.	Посейдеон	Ауднайос	Хор/Дионис (Колад); Посейдон
Януари-Февр. (Голям Сечко)	Mecheir 26.01.-24.02.	Гамелион	Феритий	Мишор/Озирис/Амон/Зевс
Февр.-Март (Малък Сечко)	Phamenoth 25.02.-26.03.	Антестерион	Дистрос	Сет/Нил; Хадес
Март-Април	Pharmuthi 27.03.-25.04.	Елафеболион	Ксандик	Maat, Mater, Марта, Мара (Гей) „Майката на слънцето/светлината“
Април-Май	Pachon 26.04.-25.05.	Мунихион	Артемисий	от „пахать“ („ора“)
Май-Юни	Payni 26.05.-24.06.	Таргелион	Дайсий	Таргелии: празници на Аполон и Артемида
Юни-Юли	Ereipih 25.06.-24.07.	Скирофорион	Панем	Скирофории: празници на Атина Скирада

От съпоставката на годишните цикли в **Таблица 2** се вижда, че в *Египет*, *Елада* и *Македония* годината е започвала от средата на лятото – 25 юли. В петте последни дни на старата година (19-24 юли), започвало явлението *Хелиа-кален изгрев* (звездата Изис/Сотис ражда слънцето Хор) и постепенно завършвало в петте първи дни на новата година (25-29 юли). Тези именно пет първи дни са влизали в първия лунен месец, който ставал $30 + 5 = 35$ дни; плюс 11 лунни месеца $\times 30$ дни = 330; така в годината се получавали 365 дни. Разбира се в последните пет дни на старата и първите пет дни на новата година противичали тържествата в чест на *небесното раждане* на сина-слънце от звездната богиня-майка.

Последната и най-точна календарна версия, създадена от Дионис/Колад през IX-VIII хил. пр.Хр., съхранена от неговите жреци в Тракия и Средна Азия, е българският календар: той започва от януари и завършва с декември. Само че българските названия на месеците били други: те за жалост не са запазени, с изключение на фолклорните *Голям Сечко* (Януари) и *Малък Сечко* (Февруари).

Днес целият свят ползва българския календар. Това се дължи на календарната реформа на папа Григорий XIII влязла в сила от 15 октомври 1582 г. и наложила се поради нарастващата във времето неточност на *Юлианския календар*: през XX век разликата между стария и новия стил достигна 13 дни.

Какво знаем за началото на годишния цикъл при трако-българите? Основополагащи са дните 21-24 декември – зимното слънцестоене – в които *богът-слънце се е родил в антропоморфното му възплъщение*, ставайки родоначалник на жреческото съсловие под името Дионис. 21 декември се явявал нулев ден в българския календар: наречен е *Игнажден*, т.е. „Ден на Пастиря“, или *Божич* (*Малкият бог*). Пастирът разбира се е Дионис, а *Божич* и *Колад* са разновидности негови имена.

В *Древен Рим* и сетне в цялата *Римска империя* „Денят на раждането на непобедимото слънце“ (*Dies Natalis Sol Invictus*) е празнуван също така на 25 декември. Митрас бил още едно разновидности име на Дионис/Бакхус. Както Бакхус, така и Митрас, означават, съответно на латински и гръцки, едно и също: „Родедения от Утробата [Изис]“.

Очевидно на 25 декември в древния езически свят било чествано *земното раждане* на божия син: в *Тракия*, *Елада* и *Рим* на Дионис/Бакхус/Митрас (*Колад*); в *Египет* – на божия син Хорос (сетне Серапис); в *Индия* – на Харе Кришна; във *Вавилон* – на Мардук. По време на празника се провеждали кукерски маскарад, шумно и весело улично шествие (карнавал), даряване на подаръци. Всички тези действия се отличавали с пълна освободеност и бурна вакханалия в чест на Дионис-Либер.

През IV век обаче, християнството поставило на тази дата *Рождество Христово*, за да измести от съзнанието на народите по света спомена за техния последен главен езически бог Дионис/Бакхус/Митрас. Един анонимен християнски автор от IV в. пише:

„Причината отците да поставят празника на 25 декември беше, че езичниците имаха обичай да празнуват раждането на Слънцето [бог Дионис/Хор – б.В.Й.] на 25 декември и на него палеха огньове в знак на веселие. Християните също

вземаха участие в тези тържества и веселби. Затова, когато сановниците на Църквата разбраха, че християните харесват този празник, размислиха и решиха на този ден да се празнува Рождество Христово...“ /по **Ив. Венедиков**. Митове на българската земя. Кн. III. Раждането на боговете. Второ издание. Стара Загора, 1997, с. 119/.

Раждането на Дионис по *Коледа* се доказва безапелационно от традиционното провеждане на големите всенародни празници на населението в провинциите *Тракия* и *Мизия*, познати в римско и византийско време като *Коледни Календи*. Любимият и най-радостен езически празник е смущавал спокойствието на християнските свещеници чак до 680 г., когато е бил окончателно забранен от *Турланския събор в Цариград*. Инквизиторското решение е поместено в канон 62 на събора:

„Бихме желали да отстраним напълно от обществото на вярващите така наречените Календи... Отхвърляме също така тайнствата [мистерииите – б.В.Й.] и танците, които се правят в името на тези, които гърците наричат погрешно богове, от мъже и жени, по някакъв стар обичай, чужд на начина на живот на християните, като забраняваме който и да е мъж да се облича в женски дрехи и жена да наподобява мъж. Да не се поставят нито трагически, нито комически, нито сатирически маски [тук очевидно става дума за култови театрални сцени – б.В.Й.]. **Да не се призовава името на проклетия Дионис...** [к.В.Й.]“ /по **Ив. Венедиков**. Митове на българската земя. Кн. I. Медното гумно на прабългарите. С., Изд. Наука и изкуство, 1983, с. 147, 148. Електронна версия: http://www.promacedonia.org/iv_gumno/iv_gumno_9.htm/.

Подчертаваме, че на *Коледните Календи* гражданите на *Тракия* и *Елада* „призовавали името“ на новородения Дионис и изразявали радостта си от великото събитие на раждането на *Божия син* като танцували маскирани със „сатирически маски“. С други думи те възпроизвеждали апломба на сатирите и вакханките през онази древна *Коледа*, когато *Изида* родила на връх *Сутка/Ниса* в масива *Пангей/Западни Родопи* своето бебе и го нарекла Дионис („Бога от Ниса“).

На 25 декември – *Коледа* – завършвала старата година. Следвали шестте „нечисти“ или поганови дни (26-31 декември). От 1 януари започвали да броят времето на новата година. Запазен е източник, илюстриращ този момент от обществения живот в провинция *Мизия* на *Римската империя*. Това е съставеното в V в. житие на Свети Дазий, християнски мъченик през III в. от гр. *Дуросторум* (дн. *Силистра*), в което празникът е назван *Януарски Календи*:

„В деня на Януарските Календи [1 януари – б.Ив.В.] суетни хора, които следват обичая на езичниците, макар че се наричат християни, правят много големи тържества, като променят външността си и се обличат в лика и образа на дявола. Те се обличат в кози кожи и като променят лицето си, напушат доброто, в което са се преродили [християнството – б.Ив.В.], и се връщат в злото, в което са се родили [езическото – б.Ив.В.].“ /**пак там**, с. 315, 316/.

На 1 януари в България се чества празникът *Сурваки* или *Сурва* (от *Суря* – друго име на бога, запазено също така в *Индия*): малки момчета-сурвакарчета сурвакат за здраве възрастните със *сурвакници*. Те влизат в ролята на новородения божи син-слънце, защото от *Сурва* денят започва да нараства, а слънцето да се засилва, което, разбира се, ни зарежда с енергия и здраве.

Денят 1 януари е имал още едно езическо название: *базил, базилеос* (сн. 2; вж. и сл. абзац) или *василевс* – „цар“, заместено на свой ред с името на християнския светец Василий (*Васильов ден*).

Снимка 2. Сребърните октодрахми/тристатери (около 28 грама) на владетеля на тракийското племе едони Гета (кр. на VI – нач. на V в. пр.Хр.), са надписани: ΝΟΜΙΣΜΑ ΕΔΩΝΕΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΓΙΤΑ, или ГЕТА ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΕΔΩΝΕΩΝ, или пък, както е на представения тук екземпляр: ΓΙΤΑ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΕΔΩΝΕΩΝ /**Ставри Топалов**. Племена и владетели от земите на Одриското царство и граничните му югозападни територии от края на VI до средата на IV в. пр. н. е. Приноси към проучване монетосеченето и историята на Древна Тракия. С., 1998, с. 29-31/.

Във връзка с титлата *базилеос*, ще кажем накратко нещо за тракийския принос при поставяне началото на античното монетосечене. Първите малки метални слитъци с вид на монети се появили в Лидия (ок. 680 г.пр.Хр.), Егина (ок. 650 г.пр.Хр.), Йония (600 г.пр.Хр.). Първоначално елинските полиси произвеждали малки номинали: от обол (0,6-0,72 гр.) до драхма (3,65 – 4, 36 гр.), и по-рядко тетрадрахма (ок. 16 гр.).

Ранни монетни емисии, с начало около 530 г.пр.Хр., имали и тракийските племена *дерони, едони, орески, ихни, бизалти, тинтени*, чиито владетели от самото начало започнали да сечат от сребро високи номинали: додекадрахма = дванадесет драхми (около 48 гр.), декадрахма/тетрастатер (ок. 40 гр.) и октодрахма/тристатер (28-33 гр.), при разнообразие на монетните типове и голям тираж на монетните емисии. Резонно, защото траките познавали рударството и металообработката от дълбока древност: в техните земи влизал *Родопският масив*, богат на благородни и цветни метали. Не случайно основните пера от износа на тракийските царе към източните и южните им съседи се падали на металите (сребро, мед и бронз), както и на иглолистния материал, необходим за тогавашното корабостроене.

Важно е да се подчертае, че още първите серии монети на тракийските племена притежават оригинални иконични изображения, които нямат аналози сред монетите, изработени в гръцките полиси през този период (VI-V в.пр.Хр.). Извън това, всеки тракийски цар се стремил към уникалност на своите монети.

Така например владетелят на *едоните*, пръв между съвременниците си, наредил на своя гравьор да замени върху монетите му мирния образ на бога на търговията Хермес/Меркурий със собственото му изображение на войн, държащ две копия (символизиращи власт и военна мощ), като освен това в надписа да гравира личното му име ГЕТА и титлата му ΒΑΣΙΛΕΩΣ (отново за пръв път в монетното дело). /**пак там**, с. 22-78/.

През архаичния етап на монетното дело (680-490 г.пр.Хр.) малоазийските и гръцките гравьори правели изображения на божество, животно, растение или култова вещ само от едната страна на монетата, без надпис, или само с отделни букви. По същото време тракийските гравьори изработвали монетните си образци двустранно, като те съдържали портретните изображения на тракийските владетели, сакрални детайли от тяхното обкръжение, изпълнени с красива графика изчерпателни надписи с името и титлата им и пр. Тези характеристики започват да се наблюдават в малоазийските, гръцките и македонските монети едва през следващите два етапа на монетното дело: класическия (490-334 г. пр.Хр.) и елинистичния (334-30 г. пр.Хр.). /**Божков, Хр. и В. Пейков**. Монети и монетосечене през вековете. С., Изд. НП, 1988, с. 20-23/.

Според нас тенденциите в античното монетосечене са били задавани съвсем резонно от тракийските майстори, защото те произхождали от жреческото съсловие на траките (бесите), което, както беше споменато, от древни времена се занимавало с рударство и металообработка, а освен това добре познавало сакралната символика, използвана в херметичните практики на *Дионисовите мистерии*.

И така, царските титли **базил/базилеос**, **базилея** и **василевс**, антропонимът **Васил**, името **Басар** на бога в превъплъщението му на лисица, както и нарицателните **база** (основа), **базилика** и **пастир**, произлизат от името **Сабаз/Сабазий** на божия син, наследника на Зевс/Азар (Osiri). Името **Саббас** е съставено от древни жреци-езикотворци чрез тафтология на думата **саб** с нейната анаграма **бас**. Така се получава палиндром: **Саббас** или **Сабас** се чете еднакво отляво-надясно и отдясно-наляво.

От морфемата **саб**, влизаща в състава на божественото име **Сабазий**, произлизат думи като **сайбия** (*перфекционист*), **сабя**, **сап** (дървена дръжка на земеделски инструмент), **сапфир**, **Сабини** (италийско племе), **събор** (съставена от две имена на бога: тракийското **Саб** и египетското **Ор**), **сова** (мистична птица на бога, виждаща нощем), **соба** (стая-спалня в българската къща), **сопа** (синоним на дървения *тирс* на бога) и др.

При циганите празникът *Сурва/Васильовден* се нарича *Банго Васил*, т.е. Пан-Го-Базил – „Козел-бик-цар“. Очевидно подчертава се, че *Божият син*, превъплъщаващ се в козела Пан и бика Апис, ще управлява времето и през новата година: здрава и благополучна за всички. Малките циганчета също сурвакат възрастните за здраве, което показва че празникът *Банго Васил* е идентичен с българския *Сурва*. Възрастните колят *петел* (на старобългарски „кур“ – превъплъщение на Хор), птицата която кукурига от тъмни зори, за да възвести изгрева на слънцето (Хор) и идващия нов хубав ден/година.

По селата в *Странджа планина*, както и в градчетата по *Южното Черноморие* сурвакарите пеят специално посветена на празника песен „Сурва, сурва,

Василе“ /**С.Райчевски**. Календар и обредност в Странджа и Източна Тракия. С., 2016, с. 24, 25/. Считаме, че в езическо време названието на тази песен е било „Сурва базиле“, т.е. „Базиле [царю] Сурва“.

При гърците празникът е *Свети Василий (Айос Василис)*. Интересно е, че в Гърция този светец раздава новогодишните подаръци. Изземването тук на ролята на дядо *Колада* от *Свети Васил* е в реда на нещата, защото, както видяхме по-горе, *Банго Васил* е идентичен със *Сурва/Суря*, т.е. *Дионис/Хор/Колад*.

В началото казахме, че според славянската митология *Колад* (Дажбог) е властелин на „Колелото на Сварог“ (*Свароже коле*) – израз за обозначаване на годишния цикъл. Пояснихме, че славянският Сварог е аналог на трако-гръцкия Кронос/Хронос, измерител на времето и дядо на Дионис. Когато Дионис поел тази важна функция от своя дядо, той получил името *Колад*, от *коло* – „колело“, тъй като Сварог/Кронос измервал времето с мистичното си колело. *Колад* през зимните месеци бил считан за студено слънце (през летните той се променял в *Ярило* – горещо слънце), оттам е дошла етимологията на думите *хлад*, *холод* и *cold*, т.е. „студ“, със синоним *мраз/мороз*.

Възможно е в първоначалния календар, който хората получили от бог Дионис/Колад, годината да е започвала на 26 декември, първия ден след *Колада* и зимното слънцестоене – празникът *Сурва* или *Васильов ден*. Защото в египетската *Сотическа година*, ползвана от жреците при изпълнение ритуалите и празниците на *Слънчевия култ*, месец *Choiak* (отговарящ на днешния *декември*) е разположен в дните 27 ноември-26 декември, а месец *Tubi* (отговарящ на днешния *януари*) – в дните 27 декември-25 януари. От Таблица 2 се вижда, че *Елада*, *Македония*, а вероятно и *Тракия*, са ползвали същия календар. В такъв случай 26 или 27 декември се е явявал, образно казано, 1 януари.

Ако горната хипотеза е вярна, излиза, че през IV век сл.Хр. празникът *Сурва/Базил* е изместен от църковните отци със седем дни по-късно – на 1 януари. През XVI век реформата на папа Григорий потвърдила неговото местонахождение в календара. Причините за изместването на *Сурва/Васильов ден* са религиозни, свързани с отминаването на т.нар. „нечисти“, „поганови“, или „куруконджови дни“ на *Божията майка* Мария (в езическия аспект – Изиди) /**пак там**, с. 11/, в които уж бродели духовете на древните богове (демони) – *Кур/Кор (Хор)* и неговите сатири и менади.

Споменахме, че през 1582 г. папа Григорий провел календарна реформа, поради неточността на ползвания дотогава Юлиански календар. След реформата Католическата църква започнала да чества християнските празници по новия Григориански календар, но Православната църква се обявила категорично против инициативата на папата и продължила да спазва Юлианския.

Обаче увеличаването на времевото несъответствие на православните празници с реалното астрономическо време проличало в разминаването им с аналогичните католически празници (точният Григориански календар постепенно се наложил в гражданския живот на Европа). Ето защо на събор в Цариград

през 1923 г. Православната църква е принудена да приеме т.нар. Новоюлиански календар (всъщност по съдържание Григориански). Названието „Новоюлиански“ е византийски дипломатически ход за освобождаване на православните архиереи от неудобството да признаят предимствата на Григорианския календар. Но руската православна църква, считаща се за истински приемник и последна опора на византизма и старото православие, продължила и продължава да работи по античния Юлиански календар. Той е следван и от сръбската, арменската и други църкви.

Какво се е случило в България? През 1944-1945 г. ръководството на Българската православна църква е овладяно от комунистическата власт. Дейността на църквата е сведена до минимум и формализирана. Населението, особено младежта, не е допускано в храмовете. „Реакционната“ християнска религия е оставена на „доизживяване“, но все пак датите на малкото запазени християнски празници са преместени в съответствие със съветската система, например честването на Рождество Христово отишло на 7 януари.

Българите обаче си искат любимите родни традиции, а годините на комунистически терор поляка отминават. В тези условия, на 2 януари 1960 г., народният глас се проявил посредством пробудената съвест на писателя-комунист Димитър Осинин, който е учил като дете в духовна семинария. Осинин написал писмо до партийния лидер и държавен ръководител Тодор Живков относно възстановяването на традиционния български празник *Коледа*:

„Защо... се отказваме от едно изключително богатство?... Коледата няма нищо общо с Рождество Христово. Тя и по име, и по съдържание е чисто новогодишен празник. Черквата нарочно го е свързала с Рождество Христово, с надежда да го обезсили. За щастие не е успяла... **Празникът си е останал величание на възраждащия се живот с издигането на слънцето** [к.В.Й.]. Празник на народ земеделец и скотовъдец. Нашият народ не е създал нищо по-бодро, жизнерадостно и поетично от тоя празник. Това е единомушна оценка от всички, които познават добре празника... Трябва да възстановим коледуването, като очистим песните от християнски остатъци и пренесем празника срещу Нова година, където си е мястото му. **Бъдни вечер е новогодишната нощ, не Рождественската** [к.В.Й.]. Възстановяването на коледуването ще има голям, необикновен ефект у народа. То ще запълни и оживи новогодишната нощ на село.“ /Иван Бутовски. Битката за Коледа. – В: 168 часа, 24.12.2016: [www.168chasa.bg/Article/ 5951891/](http://www.168chasa.bg/Article/5951891/).

Писателят Димитър Осинин много точно подчертава факта, че *езическият празник Коледа* е различен от християнското Рождество. Че *Коледата* е жизнерадостен и поетичен празник на българите: „величание на възраждащия се живот с издигането на слънцето“. Т.е. след зимното слънцестоеене, по време на което е роден божият син-слънце Дионис/Хор/Колад, денят започва да се увеличава, времето да се стопля, идва цикълът на „възраждащия се живот“.

Най-добрата находка на Осинин се крие в изреченията: „Коледата... и по име, и по съдържание е чисто новогодишен празник... Бъдни вечер е новогодишната нощ, не Рождественската.“

За какво става дума тук? За това, че от древни времена на *Бъдни вечер/Коледа* (24 срещу 25 декември) е празнувана *новогодишната нощ*, а следва-

щият ден (26 декември) се явявал **първият ден от новата година** – празникът *Сурва* или *Базил* (за който писахме по-горе).

Само че през 60-те години на XX век не е било възможно връщането назад на първия календарен ден на новата година (*Сурва*) и той си останал на 1 януари. Възможно било единствено връщането с тринадесет дни на празника *Коледа* (от 7 януари на 25 декември). С тази цел на 22.12.1967 г. Българският Свети синод, в синхрон с властта, взел решение от месец декември следващата 1968 г. Рождество Христово да се чества вече не на 7 януари, а на 25 декември **/пак там/**.

Ето как празниците *Коледа* и *Сурва*, празнувани в продължение на хиляди години компектно в два последователни дни, били изкуствено разделени един от друг. Ето докъде е довела забравата на времето и оттам неразбирането, че празниците *Коледа* и *Сурва* носят имената на единосъщия бог-родоначалник на българите Дионис/Хор. Името *Коледа* е свързано с раждането на *божия син* – *студено слънце* (*Колад/Холод/Хлад/Cold/Мороз*) в дните на зимното слънцестоене, а името *Сурва/Суря* или *Ярило* – с бързия растеж на младия бог към *топло пролетно и горещо лятно слънце*, когато той под името *Дажбог* възражда отново и отново живота в природата и цялата вселена.